

Bu il oktyabrın 2-dən 6-dək Bakıda keçiriləcək 74-cü Beynəlxalq Astronavtika Konqresi ilə bağlı tanınmış nəzəri fizik və astrofizik, Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi Fizika İnstitutunun Kosmik şüa mənbələrinin fizikası laboratoriyasının rəhbəri, AMEA-nın müxbir üzvü, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Vəli Hüseynovla görüşüb, belə bir möhtəşəm tədbirle bağlı fikirlərini bölüşməsinə xahiş etdik. O dedi:

– Əsasını ulu öndərimiz Heydər Əliyevin qoyduğu siyasi və iqtisadi inkişaf kursunun möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən müasir dövrün tələblərinə adekvat şəkildə xüsusi bacarıqla və qətiyyətlə davam və inkişaf etdirilməsi müasir Azərbaycanı yeni inkişaf mərhələsinə və dünyanın aparıcı dövlətləri ilə bir sıraya çıxarmışdır. Məhz bu inkişafın, uğurlu xarici siyasət diplomatiyasının və ən başlıcası, Azərbaycan Prezidentinin böyük iradə və qətiyyətinin nəticəsidir ki, qlobal iqtisadi və mürəkkəb siyasi məsələlərin həllində dünyanın aparıcı dövlətləri, o cümlədən inkişaf etmiş Qərbi ölkələri Azərbaycanla hesablaşır və yeni əlaqələrin yaradılmasına və inkişafına böyük maraq göstərirlər.

Azərbaycanın davamlı və dayanıqlı iqtisadi inkişafı, onun beynəlxalq aləmdə günbəgün yüksələn nüfuzu və ölkəmizə olan çox böyük inam respublikamızı beynəlxalq və qlobal əhəmiyyətli məsələlərin müzakirə edildiyi etibarlı bir məkana çevirmişdir. Artıq iki onilliyə yaxın bir dövrdür ki, Azərbaycan çox nüfuzlu beynəlxalq və qlobal tədbirlərə evsahibliyi edir.

Belə mötəbər tədbirlərdən biri də Beynəlxalq Astronavtika Federasiyası Baş Assambleyasının qərarına əsasən, 2023-cü il 2–6 oktyabr tarixlərində Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərində keçiriləcək 74-cü Beynəlxalq Astronavtika Konqresidir (BAK). “Qlobal çağırışlar və imkanlar: kosmosa şans verək” adlanan bu mühüm qlobal tədbirin əsas məqsədi kosmik elm və tədqiqatlar, kosmik tətbiqlər və əməliyyatlar, kosmik texnologiya, kosmik infrastruktur sahəsində yeni inkişaf, müasir tendensiya və problemləri müzakirə etmək, astroavtikanın dinc məqsədlər üçün inkişafını təşviq etmək və kosmosla bağlı elmi və texnoloji nailiyyətlərin yayılmasını dəstəkləmək üçün qlobal kosmos ictimaiyyətini bir araya toplamaqdır. BAK 2023-də 5000-dən çox nümayəndənin iştirakı gözlənilir. Biznes, maliyyə, iqtisadiyyat, beynəlxalq hüquq nöqtəyi-nəzərindən baxdıqda açıq-aydın görünür ki, kosmos sahəsində fəaliyyət göstərən şirkətlərə və agentliklərə, investora, işəgötürənlərə, işçilərə və s. perspektivli tərəfdaşlarla sıx əməkdaşlıq əlaqələri qurmaq, öz təkliflərini daha böyük ictimaiyyətə təbliğ etmək və BAK 2023 günləri ərzində təşkil olunacaq böyük sərgi pavilyonunda öz nailiyyətlərini nümayiş etdirmək üçün unikal imkanlar yaradılır.

– 74-cü konqresə evsahibliyi etmək üçün namizədliyi irəli sürülənlər arasında Sinqapur, Rio-de-Janeyro və Yeni Dehli kimi şəhərlər olduğu halda, nə üçün Azərbaycan paytaxtı seçilib?

– Hər şeydən öncə, 74-cü BAK-a evsahibliyi etməyə namizəd olan dünya şəhərləri arasında Beynəlxalq Astronavtika Federasiyasının Baş Assambleyası tərəfindən, məhz, Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərinin seçilməsində hər tərəfli dövlət dəstəyi ilə ölkəmizdə kosmik sənayə üzrə müasir infrastrukturun yaradılması, telekommunikasiya və Yerətrafi müşahidə peyklarının orbitə buraxılması, bu sahədə əldə edilmiş təcrübə, formalaşmış yeni insan kapitalı və etibarlı tərəfdaş imici kimi faktorlar mühüm rol oynamışdır. Belə bir mötəbər beynəlxalq konqresin Azərbaycanı keçirilməsi dövlətimizin başçısı, cənab Prezident İlham Əliyevin reallaşdırdığı uğurlu daxili və xarici siyasətin nəticəsində beynəlxalq aləmdə respublikamızın siyasi nüfuzunun və ölkəmizə olan inamın çox yüksək səviyyədə olmasından, eyni zamanda Azərbaycanı gedən proseslərin dünya miqyasında aparıcı dövlətlər, beynəlxalq ictimaiyyət və nüfuzlu təşkilatlar tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanmasından xəbər verir.

– Azərbaycanda astronomiya və astrofizikanın inkişafında hansı imkanlar mövcuddur və kimlərin xidmətləri olmuşdur?

– Azərbaycanda səma cisimlərinin və ümumiyyətlə, kosmik aləmin öyrənilməsinin tarixi kökləri var. Tarixdən məlumdur ki, 1259-cü ildə görkəmli Azərbaycan astronomu, alimi və mütəfəkkiri Nəsirəddin Tusi Marağa Rəsədxanasını yaratmışdı. XX əsrin ikinci yarısı Azərbaycanda astronomiyanın inkişafı və kosmik tədqiqatlar sahəsində çox böyük uğurlar əldə edilmişdi. Əsrin ikinci yarısında Azərbaycan ərazisində üç rəsədxana yaradılmışdı: Şamaxı Astrofizika Rəsədxanası (Şamaxı rayonu), Batabat Rəsədxanası (Şahbuz rayonu) və Leninqradın (Sankt-Peter-

Bakı qlobal kosmos ictimaiyyətinin ali məclisinə hazırlaşır

Beynəlxalq Astronavtika Konqresində 5 mindən çox nümayəndənin iştirakı gözlənilir

burq) Pulkovo Rəsədxanasının filialı olan Ağdərə müşahidə stansiyası (Ordubad rayonu). Azərbaycanın bir sıra astronom və astrofizikləri astronomiya elminin, o cümlədən astrofizikanın inkişafına əhəmiyyətli töhfələr vermişlər. Bu sıradan O.Hüseynov, N.Cəlilov, Z.Seyidov, H.Sultanov, Ə.Quliyev, R.Hüseynov, H.Məmədbəyli, P.Amnuel, Ə.Əliyev, F.Qasimov, N.İsmayilov, İ.Yusifov, N.İbrahimov, C.Quluzadə, S.eynalov, H.Arazov, E.Babayev, A.Asvarov, R.Salmanzadə və digərlərinin adlarını çəkmək olar.

– Astronavtikanın inkişafında xüsusi xidmətləri olan və bilavasitə Azərbaycanla bağlı olan məşhur insanlar haqqında nə deyə bilərsiniz?

– Azərbaycanlı mühəndis və general-leytenant K.Ə.Kərimov kosmosun tədqiqinə mühüm töhfə vermiş, keçmiş Sovet İttifaqının kosmik proqramının əsas alimlərindən və banilərindən biri kimi qiymətləndirilir. O, uzun müddət Pilotlu Uçuşlar üzrə Dövlət Komissiyasının sədri olmuşdu.

Keçmiş Sovet İttifaqının üç kosmonavtının adı və həyatı bilavasitə Azərbaycanla bağlıdır. Kosmonavt V. M. Jolobov 1937-ci ildə Ukraynada doğulsa da, 1954-cü ildə Bakıda 164 sayılı orta məktəbi, 1959-cu ildə isə Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunu (indiki Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetini) mühəndis ixtisası üzrə bitirmişdi. Kosmonavt M.X.Manarov 1951-ci ildə Bakıda anadan olmuşdu. Kosmonavt V.V.Ryumin 1939-cu ildə Rusiyada anadan olsa da, onun həyatının və fəaliyyətinin iki ili (1959–1961) Azərbaycanın Gəncə və Lənkəran şəhərləri ilə bağlıdır.

– Düz yarım əsr bundan əvvəl BAK Bakı şəhərində keçirilmişdi. Həmin konqresin keçirilməsi nəticə etibarilə nəyə gətirib çıxardı?

GO INTERNATIONAL
IAC - International Astronautical Congress
National pavilion

2-6 October 2023 - Baku (AZ)

LUXEMBOURG
TRADE & INVEST

– Bəli, 1973-cü ildə Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə keçmiş Sovet İttifaqında ilk dəfə Bakıda “Kosmik Tədqiqatlar: Elm və Texnologiyaya Təsir” adlı 24-cü BAK keçirilmişdi. 24-cü BAK-ın Bakıda təşkilinin bilavasitə nəticəsi olaraq, 1974-cü ildə Azərbaycanda kosmik tədqiqatlar sahəsində ilk tətbiq yönümlü qurum olan “Kaspi” Elm Mərkəzi və 1975-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetində (indiki Bakı Dövlət Universiteti) Astrofizika kafedrası yaradılmışdı. Yeni yaradılmış “Kaspi” Elm Mərkəzi sürətlə inkişaf etməyə başlamış və bir müddət sonra bu mərkəzin və Azərbaycanın digər əlaqədar elm qurumlarının alimləri, mühəndisləri “Salyut-Soyuz” orbital kompleksi üçün RS-17 rentgen spektrometrinin və “Mir” orbital stansiyası üçün Pulsar-X-1 rentgen aparatının hazırlanmasında fəal iştirak etmişdilər. 1992-ci ildə “Kaspi” Elm Mərkəzinin bazasında Azərbaycan Milli Aerokosmik Agentliyi yaradılmışdı.

– Kosmos, o cümlədən aerokosmos sahəsində Azərbaycanı fəaliyyət göstərmiş və hazırda fəaliyyət göstərən hansı alimlərin xidmətləri diqqəti cəlb edir?

– Azərbaycanda kosmos, o cümlədən aerokosmos sahəsində elmi, texnoloji, mühəndis təşkilatı və idarəetmə məsələlərinin həllində görkəmli alimlər olan A.Paşayev, R.Saqdəyev, A.Mehdiyev, T.İsmayilov, A.İsmayilzadə, Ə.Səmədov, N.Cavadov, F.Ağayev, E.İsgəndərzadə, B.Əzizov, T.Süleymanov, V. Məhərrəmov, R.Rüstəmov, N.Əliyev, İ.Əliyev, B.Əliyev, H.Əsədov, F.Məmmədov və başqalarının xidmətləri xüsusi qeyd olunmağa layiqdir.

– Respublikamızda bu sahədə hansı müəssisələrdə kadrlar hazırlanır və elmi tədqiqat aparılır?

– Hazırda respublikamızın ali təhsil müəssisələrində və elmi-tədqiqat institutlarında (Milli Aviasiya Akademiyası, Milli Aerokosmik Agentlik, Şamaxı Astrofizika Rəsədxanası, Fizika İnstitutu, Bakı Dövlət Universiteti və s.) aerokosmos, astronomiya, o cümlədən astrofizika üzrə bakalavr, magistr və doktorantura təhsilli səviyyələrində mütəxəssislər hazırlanır və elmi tədqiqatlar aparılır.

– Azərbaycanda kosmik sənayenin inkişafı barədə nə deyə bilərsiniz?

– 2008-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev “Azərbaycan Respublikasında kosmik sənayenin yaradılması və telekommunikasiya peyklarının orbitə çıxarılması haqqında” Sərəncam imzalamışdı.

2010-cu ildə “Azərkosmos” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti Qafqaz regionunda ilk və yeganə peyk operatoru kimi təsis edilmişdi. 2013-cü ildə “Azerspace -1” telekommunikasiya peyki, 2014-cü ildə “Azersky” Yer müşahidə peyki, 2018-ci ildə “Azerspace-2” telekommunikasiya peyki uğurla orbitə çıxarılmışdı. Hazırda bu peyklar bütün dünya üzrə tərəfdaşlara yüksək keyfiyyətli və etibarlı xidmətlər təqdim edir.

2021-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə “Azərkosmos” Azərbaycan Respublikasının Kosmik Agentliyinə çevrilmişdir.

– BAK 2023 tədbirinin yüksək səviyyədə keçirilməsi məqsədilə hazırda respublikamızda hansı işlər görülür?

– Bəli, bu işlərə start hələ 2022-ci ilin əvvəllərindən verilib. 2022-ci il 7 fevral tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 74-cü BAK-ın Bakı şəhərində keçirilməsi ilə əlaqədar Təşkilat Komitəsinin yaradılması haqqında sərəncam imzalayıb. Bu tədbirle əlaqədar olaraq, artıq kütləvi informasiya vasitələrindən məlumdur ki, konqresin keçirilməsi ilə bağlı Tədbirlər Planı hazırlanıb və icra edilməsi üçün Nazirlər Kabineti tərəfindən aidiyyəti üzrə müvafiq tapşırıqlar verilib. 2023-cü il 10 yanvar tarixində Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetində 74-cü BAK-ın keçirilməsi ilə əlaqədar Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə yaradılmış Təşkilat Komitəsinin ilk iclası keçirilib. Konqresə hazırlıq məqsədilə görülən işlər və Tədbirlər Planının icrasından irəli gələn məsələlər müzakirə olunub.

74-cü Beynəlxalq Astronavtika Konqresinin keçirilməsinə əsas cavabdeh qurumlardan biri olaraq Azərbaycan Respublikası Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin, o cümlədən Azərbaycan Respublikası Kosmik Agentliyinin (Azərkosmos) sözügedən konqresə hazırlıqla bağlı fəaliyyəti ciddi hazırlıqdan xəbər verir. Həm respublikamızda, həm də beynəlxalq miqyasda kütləvi informasiya vasitələrində maarifləndirici və təşviqat işlərinin aparılması, kosmosla əlaqədar olan xarici təşkilatların rəhbərlərinin və müvafiq mütəxəssislərin Bakıda keçiriləcək bu mötəbər tədbirə yüksək dəyər verməsi təqdirəlayiq haldır.

– Konqresin əhəmiyyəti və ondan olan gözləntiləriniz barədə fikirləriniz maraqlıdır.

– Yaşadığımız Yer ucsuz-bucaqsız kosmosdan kiçik bir zərrəcik kimi görünür. Biz istəsək də, istəməsək də bu böyük Kainatın qanunları ilə idarə olunuruq. Müasir elm, o cümlədən fizika və astronomiya Kainatda mövcud olan

materiyanın cəmi dörd faizini izah edə bilir. Qalan materiyanın 72 faizi gizli enerji şəklində mövcuddur. Bu və digər məsələlərin dərk olunması, kosmosun tədqiqi, mövcud sahədə yeni qanunların kəşf olunması, kosmik və astrofiziki hadisələrin dərinə dərk bəşəriyyətin gələcəyi üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Qlobal Kosmos Birliyinin bu il Bakıda toplanması onu göstərir ki, Azərbaycan astroavtikanın təşviqi, qlobal sülh və firavanlığa nail olmaq üçün qlobal çağırışların və kosmik imkanların müzakirəsi üçün nəinki Qafqazda, hətta dünyada unikal yerlərdən biridir.

Bakı Konqresində beynəlxalq astroavtika və respublikamız üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən qərarların qəbulu beynəlxalq astroavtikanın, o cümlədən Azərbaycanda kosmik sənayenin inkişafı, bu sahədə yeni infrastrukturların yaradılması və kadrların hazırlanması, yeni peykların orbitə çıxarılması, iqtisadiyyatın kosmik uçuşlara əsaslanan yeni sahəsinin sürətlə və geniş inkişafı üçün perspektivlər açacaq və ölkəmizin iqtisadi qüdrətini gücləndirəcək.

Bütün bunlar bu il Bakıda 74-cü Beynəlxalq Astronavtika Konqresinin uğurla keçiriləcəyini və edir. Azərbaycan qlobal kosmos ictimaiyyətini Bakıda salamlamağı səbirsizliklə gözləyir.

İnanırıq və ümidvarıq ki, bu mötəbər qlobal tədbirin keçirilməsinə, bu tədbirle bağlı əlaqədar məsələlərin çevik və layiqli şəkildə həll olunmasına Azərbaycan dövlətinin və hökumətinin çox yüksək səviyyədə və ciddi şəkildə hərtərəfli diqqət və qayğı göstərməsi Konqresin uğurla baş tutmasını tam təmin edəcək.

Bu konqres, eyni zamanda, minlərlə xarici qonağın 28 ildən sonra işğal altında qalmış torpaqlarını erməni əsarətindən xilas edən Azərbaycan dövlətinin sürətli inkişafını, milli mədəniyyətimizi, tarixi abidələrimizi, xalqımızın qonaqpərvərliyini yaxından görməsi üçün nadir bir imkandır.

Söhbəti apardı:
Kəmalə ABDİNOVA